

Pojęcie wypadku przy pracy posła i senatora

The concept of an accident at work of a Deputy and Senator

Streszczenie

Artykuł dotyczy problematyki pojęcia wypadku przy pracy posła i senatora w świetle obowiązujących przepisów z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora. Zagadnienie to autorka przedstawia w szerszym kontekście, z uwzględnieniem analizy definicji pracowniczego wypadku przy pracy. Szczegółowo omawia różnice pomiędzy pracowniczym a niepracowniczym wypadkiem przy pracy. Istotną część artykułu poświęcono kwestii zakresu czynności objętych pojęciem wypadku posła i senatora.

Słowa kluczowe

poseł, senator, wypadek przy pracy, ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie wypadkowe

JEL: K39

Uwagi wstępne

Pojęcie wypadku przy pracy zostało skonstruowane na potrzeby prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. W ramach tych dziedzin prawa wypracowano zasady uznawania określonych zdarzeń za wypadki przy pracy. Do niektórych posłów i senatorów reguły te odnoszą się bezpośrednio, dotyczy to tych parlamentarzystów, którzy są objęci ubezpieczeniem społecznym. Generalne odesłanie przez ustawodawcę w ustawie o wykonywaniu mandatu posła i senatora do przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych jako podstawy określania uprawnień posłów lub senatorów, którzy ulegli wypadkowi przy wykonywaniu mandatu, wymaga pogłębionej analizy przedmiotowych przepisów w odniesieniu do parlamentarzystów.

Zakres ubezpieczenia społecznego posłów i senatorów

Zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym są zawarte w ustawie z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (DzU z 2020 r. poz. 266 ze zm.). Ustawodawca przyjął konstrukcję zdefiniowania zakresu podmiotowego ubezpieczenia społecznego, wskazując ro-

Abstract

The article concerns the issue of the concept of an accident at work of a Deputy and Senator in the light of the applicable social insurance regulations and the act on the exercise of the mandate of a Deputy or Senator. This issue has been presented in a broader context, taking into account the legal analysis in terms of the definition of an employee accident at work. The differences between an employee accident at work and a non-employee one were discussed in detail. A significant part of the article is devoted to the scope of activities covered by the concept of an accident of a Deputy and Senator.

Keywords

Deputy, Senator, accident at work, social insurance, accident insurance

daje działalności, których wykonywanie wiąże się z obowiązkiem ubezpieczenia (tytuł do ubezpieczenia). Obowiązek ten powstaje z dniem rozpoczęcia działalności — uzyskania tego tytułu, a ustaje z dniem jego utraty. Tytułem do ubezpieczenia społecznego jest m.in. pozostawanie w stosunku pracy, prowadzenie pozarolniczej działalności, wykonywanie mandatu posła lub senatora.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 6 i art. 12 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych status posła lub senatora stanowi jeden z wyodrębnionych tytułów ubezpieczenia społecznego. Wykonywanie mandatu przez posła lub senatora, w czasie którego wypłacane jest uposażenie, jest uznawane w doktrynie za zatrudnienie niepracownicze typu ustrojowo-prawnego, stanowiące tytuł podlegania obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu w okresie sprawowania mandatu (zob. Gudowska, 2014, uwagi do art. 6 ust. 1 pkt 6).

Wykonywanie mandatu posła i senatora stanowi tytuł do obowiązkowego ubezpieczenia emerytalnego i rentowego tylko wtedy, gdy poseł pobiera uposażenie. Posłom i senatorom w okresie sprawowania mandatu, licząc od pierwszego posiedzenia Sejmu lub Senatu, przysługuje uposażenie poselskie lub senatorskie, wypłacane miesięcznie, także za niepełne miesiące sprawowania mandatu (art. 25 ust. 1 ustawy z 9 maja 1996 r. o wykonywaniu man-

datu posła i senatora, DzU 2018 poz. 1799). Posłowie i senatorowie pobierający uposażenie są określani mianem posłów zawodowych, nie jest to jednak pojęcie normatywne.

Należy uznać, że ustawodawca wprowadził generalną zasadę, że uposażenie poselskie przysługuje tym posłom, którzy nie osiągają innych dochodów, w szczególności nie pracują bądź nie prowadzą działalności gospodarczej. Kwota otrzymywanego przez nich uposażenia stanowi podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne. Obowiązek rozliczania i opłacania składek na ubezpieczenie społeczne posłów i senatorów ciąży odpowiednio na Kancelarii Sejmu i Kancelarii Senatu. Obowiązkiem ubezpieczeń społecznych są objęci posłowie i senatorowie od dnia nabycia prawa do uposażenia do dnia utraty tego prawa.

Posłowie i senatorowie zawodowi nie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia w pełnym zakresie. Obowiązkowe jest dla nich ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe. Ubezpieczeniem chorobowym posłowie i senatorowie nie są objęci w ogóle — ani obowiązkowo, ani dobrowolnie. Wynika to z tego, że posłowie i senatorowie w okresie niezdolności do pracy z powodu choroby zachowują prawo do uposażenia.

Posłom i senatorom zawodowym w związku z objęciem obowiązkowym ubezpieczenia wypadkowego przysługuje ochrona ubezpieczeniowa z tytułu wystąpienia wypadków przy wykonywaniu ubezpieczonych działań na zasadach określonych w ustawie z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (DzU z 2019 r. nr 167, poz. 1205), dalej: ustawa wypadkowa. Ustawa ta przewiduje, że przewidziane w niej świadczenia przysługują z tytułu wystąpienia określonych w ustawie wypadkowej wypadków ubezpieczeniowych, takich jak wypadek przy pracy, wypadek zrównany z wypadkiem przy pracy, wypadek przy wykonywaniu ubezpieczonej niepracowniczej działalności.

Świadczenia na zasadach i w wysokości określonych przepisami o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych przysługują również posłom nieobjętym ubezpieczeniem społecznym z tytułu pełnienia mandatu. Są one finansowane z budżetu państwa. Uposażenie nie przysługuje posłowi lub senatorowi, który nie korzysta z urlopu bezpłatnego na okres sprawowania mandatu albo prowadzi działalność gospodarczą samodzielnie lub wspólnie z innymi osobami, albo nie zawiesił prawa do emerytury lub renty. Tacy posłowie i senatorowie nie podlegają ubezpieczeniu społecznemu z tytułu sprawowania mandatu, lecz z tytułu wykonywanego jednocześnie zatrudnienia lub prowadzenia dozwolonej im działalności. Należy podkreślić, że art. 28 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora odsyła do ustawy wypadkowej, co oznacza, że pojęcie wypadku przy pracy jest tożsame dla obu grup posłów.

Pojęcie wypadku przy pracy

Punktem wyjścia do rozważań dotyczących wypadku przy pracy posła lub senatora są regulacje zawarte w ustawie wypadkowej. Zostały w niej określone kryteria uznawania zdarzenia za wypadek przy pracy. W art. 3 ustawy wypad-

kowej ustawodawca wprowadził legalną definicję pracowniczego wypadku przy pracy, która stanowi podstawę do szczegółowej analizy wypadku przy pracy posła.

Zgodnie z wyżej wymienioną definicją, za pracowniczy wypadek przy pracy uznaje się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w związku z pracą:

- 1) podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika zwykłych czynności lub poleceń przełożonych,
- 2) podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika czynności na rzecz pracodawcy, nawet bez polecenia,
- 3) w czasie pozostawiania pracownika w dyspozycji pracodawcy w drodze między siedzibą pracodawcy a miejscem wykonywania obowiązku wynikającego ze stosunku pracy.

Na definicję wypadku przy pracy składa się kilka elementów: nagłe zdarzenie, przyczyna zewnętrzna, związek z wykonywaną pracą oraz skutek w postaci urazu lub śmierci. Cechą charakterystyczną tej definicji jest to, że ustawodawca *expressis verbis* określił co w jej rozumieniu oznacza wykonywanie pracy.

Przez zwykłe czynności są rozumiane wszelkie czynności niezbędne do wykonywania umówionego rodzaju pracy. Są to czynności, o których mowa w art. 22 § 1 ustawy z 26 czerwca 1974 r. — Kodeks pracy (DzU z 2020 r. poz. 1320), dalej k.p., wskazane w akcie kreującym stosunek pracy (przede wszystkim w umowie o pracę) — wykonywane na bieżąco w procesie pracy, obejmujące także zachowania poprzedzające lub następujące bezpośrednio przed i po pracy, jak przygotowanie, sprzątanie stanowiska pracy (Samol, 2010, s. 36). Pracownik jest objęty ochroną w ramach ubezpieczenia wypadkowego także gdy podejmuje związane z jego obowiązkami pracowniczymi czynności na polecenie przełożonych. Przyjmuje się, że są to wszelkie polecenia pracodawcy, które dotyczą pracy, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami prawa lub umową o pracę (art. 100 k.p.). Druga kategoria — określana jako działanie na rzecz pracodawcy, nie została zdefiniowana. Problemem w tym zakresie jest rola świadomości pracownika i cel jego działań. Są one rozumiane jako zachowania mieszczące się w ramach umowy o pracę oraz niesprzeczne z jej treścią ani przepisami prawa, choć wykraczające poza umowny stosunek pracy (Gudowska, 2014, komentarz do art. 3). W przypadku pracownika należy podkreślić, że czynności objęte ochroną ubezpieczeniową wynikającą z ustawy wypadkowej zostały dokładnie określone w odniesieniu do każdego pracownika przez strony umowy, z reguły w umowie o pracę lub uzupełniającym ją zakresie czynności. Jedynie w odniesieniu do działania na rzecz pracodawcy mogą wystąpić sytuacje wykraczające poza postanowienia wskazane w umowie o pracę.

W doktrynie prawa ubezpieczeń społecznych przyjmuje się, że „związek z pracą” oznacza miejscowe i czasowe lub funkcjonalne powiązanie przyczyny zewnętrznej z wykonywaniem pracy. Oznacza to, że przyczyna zewnętrzna musi wystąpić w miejscu i w czasie („podczas”) wykonywania pracy, nawet poza zakładem pracy, albo

w innych okolicznościach, jednak wskazujących na jej związek z czynnościami (funkcją) pracownika, ale nie musi pozostawać w związku przyczynowym z pracą. Związek ten został nazwany związkiem normatywnym, ponieważ ustawodawca określił krąg szkód na osobie objętych ochroną na zasadzie ich związku z pracą, kierując się innymi względami, a nie powiązaniem typu przyczynowo-skutkowego. Za przyczyny te uznano pozostawanie przez pracownika w chwili zadziałania przyczyny zewnętrznej w kręgu spraw związanych z pracą, do której pracownik zobowiązał się w umowie o pracę (Jędrasik-Jankowska, 2009, s. 438–439).

Należy wskazać, że w sytuacji, gdy poszkodowany uległ wypadkowi w czasie i w miejscu pracy, zdarzenie może nie mieć cech wypadku przy pracy. Ma to miejsce w przypadku, gdy wykonywał on czynności niepozostające w związku z pracą mimo przebywania w czasie przeznaczonym na pracę na terenie zakładu pracy. W doktrynie uznaje się, że został zerwany „wewnętrzny związek z zatrudnieniem”, opisywany jako „przejście ze sfery spraw związanych z pracą do sfery spraw osobistych nieobjętych ubezpieczeniem” (Jędrasik-Jankowska, 1972, s. 34 i n.; Jończyk, 2006, s. 240). Są to takie sytuacje, jak np. udział pracownika w wywołanej przez niego bójce, samowolne opuszczenie stanowiska pracy, wykonywanie bez zezwolenia prac dla celów prywatnych (Salwa, 2003, s. 21; Broł, 1991, s. 341; Loga, 1981, s. 108).

Ustawodawca w ustawie wypadkowej zawarł również regulację dotyczącą niepracowniczego wypadku przy pracy, do której to kategorii należy wypadek posła lub senatora. Zgodnie z art. 3 ust. 3 pkt 3 ustawy wypadkowej za wypadek przy pracy uważa się również nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w okresie ubezpieczenia wypadkowego z danego tytułu podczas pełnienia mandatu posła lub senatora, pobierającego uposażenie. Wypadki zaistniałe podczas pełnienia mandatu posła i senatora, pobierających uposażenie, na podstawie ustawy o wykonywaniu mandatu posła lub senatora są traktowane na równi z wypadkami przy pracy.

Ten rodzaj wypadku należy do kategorii wypadków przy wykonywaniu ubezpieczonej niepracowniczej działalności. Definicja wypadku przy pracy i wypadku, który nastąpił w okresie ubezpieczenia wypadkowego z danego tytułu ubezpieczenia, innego niż pracowniczy, jest wspólna w tym sensie, że wypadki osób niebędących pracownikami są uważane również za wypadki przy pracy. Na równi z wypadkami przy pracy ochroną objęte są nagłe zdarzenia wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiły podczas wykonywania czynności charakterystycznych dla wymienionych w ustawie tytułów ubezpieczenia wypadkowego, w okresie tego ubezpieczenia (Gersdorf i Gudowska, 2014, komentarz do art. 3).

Zakres czynności objętych pojęciem wypadku posła i senatora

Ustawodawca posługuje się odrębną kategorią ubezpieczonych, którzy mają status posła lub senatora. Należy

jednak podkreślić, że dla celów ustawy wypadkowej ustawodawca posłużył się sformulowaniem „pełnienia mandatu posła lub senatora, pobierającego uposażenie”. Natomiast w art. 105 Konstytucji RP posłużono się sformulowaniem „sprawowanie mandatu poselskiego”. W poprzednim stanie prawnym w art. 7 ust. 1 Małej Konstytucyj¹ oraz we wcześniejszych uregulowaniach konstytucyjnych użyto sformułowania „działalność wynikająca z wykonywania mandatu”. W zakresie relacji tych dwóch pojęć w doktrynie przyjęto, że „chyba należy uznać, że zwrot »sprawowanie mandatu« skosmował zakres pierwszego” (Zubik, 1997, s. 20). Analogiczne stanowisko należałoby przyjąć w odniesieniu do sformułowania „pełnienie mandatu”.

W doktrynie reprezentowane jest stanowisko, że użyty w ustawie o wykonywaniu mandatu posła i senatora zwrot jest właściwszy niż „podczas pełnienia mandatu” z ustawy wypadkowej. Odwołuje się bowiem do funkcjonalnego pojęcia zadań posłów i senatorów określonych w ustawie. Należy podkreślić, że prawo do świadczeń powinno się ustalać na podstawie ustawy wypadkowej, a nie ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora. Jednak istotne jest uwzględnianie statusu prawnego i zadań tej grupy ubezpieczonych. Powyższe oznacza, że ochrona wypadkowa powinna na pewno obejmować czynności określone w ustawie o wykonywaniu mandatu posła i senatora oraz w regulaminie Sejmu lub Senatu. Wątpliwości budzi natomiast czy ochrona ubezpieczeniowa powinna dotyczyć wszelkich zdarzeń mających miejsce w okresie od objęcia mandatu (następuje to z chwilą złożenia ślubowania) do jego wygaśnięcia, nawet występujących w sferze prywatnej. Na tle regulacji dotyczących pozostałych tytułów ubezpieczenia taka interpretacja prowadziłaby do naruszenia zasady równości i nadmiernego uprzywilejowania posłów i senatorów (Dzienisiuk, 2015, s. 25).

Dla kwalifikacji konkretnego zdarzenia jako wypadku przy wykonywaniu ubezpieczonej działalności, innej niż pracownicza, konieczne jest ustalenie, czy zdarzenie nastąpiło podczas wykonywania ubezpieczonej działalności. Ze względu na zakres przedmiotowej analizy pojęcia wypadku przy pracy posła i senatora konieczne jest zdefiniowanie, jakie czynności obejmuje pojęcie „pełnienie mandatu posła lub senatora”. Analizowany przepis ustawy wypadkowej nie precyzuje rodzaju i zakresu czynności, jakie składają się na wykonywanie mandatu przez posła lub senatora (Witoszko, 2010, s. 96). W przypadku posła i senatora podstawą do określenia ubezpieczonej czynności są przepisy prawa, a nie regulacje umowne, jak w przypadku pracownika. Wykonywanie mandatu posła i senatora nie jest bowiem oparte o jakąkolwiek formę umowy pomiędzy Sejmem (Senatem) a posłem (senatorem). Zakres tych czynności może być określony na podstawie ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora. Jest on co do zasady jednolity dla wszystkich posłów (senatorów) i obejmuje ogólne kategorie czynności. Jednak szerszy zakres obowiązków mają posłowie pełniący określone funkcje, np. marszałka lub przewodniczących komisji sejmowych.

W ustawie o wykonywaniu mandatu posła i senatora wskazano następujące czynności parlamentarzystów:

□ obecność i czynny udział w posiedzeniach Sejmu, Senatu oraz Zgromadzenia Narodowego (zgłaszanie wniosków, wystąpienia lub głosowania), udział w posiedzeniach ich organów (np. komisji), do których zostali wybrani lub w których uczestniczą na zlecenie tych organów (art. 6 ust. 2 i 13 ust. 1),

□ działalność w utworzonym klubie, kole lub zespole poselskim, senackim albo parlamentarnym (art. 17),

□ podejmowanie osobistej interwencji w organie administracji rządowej, samorządu terytorialnego, zakładowie lub przedsiębiorstwie państwowym, organizacji społecznej lub jednostce gospodarki nieuspołecznionej dla załatwienia sprawy, którą poseł lub senator wnosi we własnym imieniu, w imieniu wyborcy lub wyborców, lub zaznajomienia się z tokiem jej rozpatrywania (art. 20 ust. 1 w zw. z ust. 3),

□ wykonywanie prawa uczestnictwa w sesjach sejmików województw, rad powiatowych i rad gmin właściwych ze względu na siedzibę biura posła (art. 22),

□ wykonywanie działalności posła (senatora) w terenie w utworzonych w tym celu biurach poselskich, senatorskich lub poselsko-senatorskich (art. 23 ust. 1 i 2),

□ wykonywanie doraźnego dyżuru poselskiego lub senatorskiego poza miejscowością, w której poseł lub senator otworzył biuro, w lokalu udostępnionym na ten cel przez organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego (art. 24 ust. 2),

□ obowiązek informowania wyborców o swojej pracy i działalności organu, w którym mandat jest wykonywany (art. 1 ust. 2 ustawy) (Bińczycka-Majewska, 2007, s. 119–120),

□ inna działalność związana nieodłącznie ze sprawowaniem mandatu (art. 6 ust. 2).

Analiza pojęcia wykonywania mandatu może się odwoływać do rozważań dotyczących zakresu materialnego immunitetu parlamentarnego, który odnosi się do odpowiedzialności za działalność wchodzącą w zakres sprawowania mandatu poselskiego. Należy jednak uwzględnić, że ocena pojęcia „sprawowanie mandatu” — z uwagi na istotę immunitetu parlamentarnego — może odbiegać od pojęcia „pełnienie mandatu” w świetle ustawy wypadkowej. W doktrynie prawa konstytucyjnego przyjmuje się, że zakres pojęcia „sprawowanie mandatu” obejmuje działalność przedstawiciela w parlamencie dotyczącą wykonywania jego zobowiązań przedstawicielskich w świetle funkcji izby, której jest członkiem. Ustawodawca sprecyzował, że są to takie działania jak: zgłaszanie wniosków, wystąpienia lub głosowania na posiedzeniach Sejmu, Senatu lub Zgromadzenia Narodowego oraz ich organów, na posiedzeniach klubów, kół i zespołów poselskich, senackich lub parlamentarnych, a także inna działalność związana nieodłącznie ze sprawowaniem mandatu (Banaszak, 2012, komentarz do art. 105). Są to takie działania, które nie mogłyby być podejmowane przez inne osoby (Garlicki, 2012, s. 224).

W orzecznictwie wskazano, że wykonywanie mandatu nie jest ograniczone jedynie do działalności posła na terenie Sejmu oraz jego organów i komisji, ale jest związane z jego funkcją i obowiązkami poselskimi poza obszarem parlamentu. Do takich działań można zakwalifikować: konsultacje z wyborcami lub uczestnikami spotkań środo-

wiskowych, zgłaszanie interpelacji (uchwała SN z 16 lutego 1994 r., I KZP 40/93, OSNKW 1994/3–4/18). Działalność terenowa posła stanowi istotny element sprawowania mandatu. K. Grajewski uznaje, że sprawowanie mandatu obejmuje wszelkie czynności poza parlamentem, do których podjęcia parlamentarzysta jest uprawniony lub zobowiązany przepisami prawa i które łączą się bezpośrednio z wykonywaniem merytorycznych obowiązków członka parlamentu (Grajewski, 1994, s. 71). Taka działalność posła znajduje swoje uzasadnienie w reprezentacyjnym charakterze posłów jako przedstawicieli całego narodu (Janicka, 2007, s. 18). W doktrynie reprezentowane jest odosobnione stanowisko, że trudno jest na podstawie obowiązujących regulacji prawnych ustalić zakres tej „innej działalności”, zwłaszcza poza parlamentem, i jedynym słusznym rozwiązaniem jest zrezygnowanie z objęcia zakresem immunitetu materialnego działań poza parlamentem, ponieważ nie jest możliwe precyzyjne wyliczenie potencjalnych sytuacji, w których działalność poza parlamentem wchodzi w zakres sprawowania mandatu (Banaszak, 2012, komentarz do art. 105).

W literaturze przedmiotu granice pojęcia sprawowania mandatu, w szczególności w kontekście immunitetu materialnego, budzą pewne wątpliwości. W doktrynie formułowane są różne poglądy definiujące, które czynności wykraczają poza zakres sprawowania mandatu. Zgodnie z niektórymi poglądami sprawowanie mandatu obejmuje tylko te czyny (działalność), które wynikają wprost ze sprawowanej funkcji. W ramach tego pojęcia nie uwzględnia się działalności w pośredni sposób łączącej się ze sprawowaniem mandatu czy służącej tworzeniu organizacyjnych ram tego sprawowania. Powyższe oznacza, że immunitet dotyczy wyłącznie „zadań mandatowych”, a nie obejmuje działań pozostających jedynie w niejako technicznym związku z tymi zadaniami (Czeszejko-Sochacki, 1997, s. 78). W zakresie granic immunitetu materialnego Sąd Najwyższy (dalej: SN) przyjął konieczność ścisłej wykładni przepisów i uznał, że może on dotyczyć tylko tych działań, w których poseł występował wyłącznie w roli parlamentarzysty, a nie np. w roli funkcjonariusza publicznego, działacza partyjnego lub osoby prywatnej. Niezwykle istotne znaczenie dla określenia zakresu pojęcia „sprawowanie mandatu” w świetle immunitetu jest przyjęcie przez SN stanowiska, że wykonywanie mandatu może następować tylko przy użyciu godziwych metod postępowania. Powyższe oznacza, że niektórych działań z definicji nie można zakwalifikować jako wykonywanie mandatu, nawet jeżeli zachodzi bezpośredni związek faktyczny z tym wykonywaniem, np. głosowanie za nieobecnych kolegów (uchwała SN z 16 lutego 1994 r., I KZP 40/93, OSNKW 1994/3–4/18). Należy jednak zaznaczyć, że nie ma w tym zakresie rozbudowanej linii orzeczniczej.

Sformułowany wyżej katalog czynności składających się na pojęcie „sprawowanie mandatu” nie ma charakteru zamkniętego. Jednak wskazuje on, że w opinii ustawodawcy w zakres zadań poselskich wchodzi czynności nierozdzielnie związane z wykonywaniem funkcji posła. Sformułowanie „nierozdzielnie” powinno być interpretowane w ten sposób, że obejmuje ono czynności, które może wykonywać jedynie poseł, a nie inna osoba. Na pod-

stawie tej interpretacji należy przyjąć, że kluczowe znaczenie dla uznania za sprawowanie mandatu będzie miał charakter wykonywanych czynności, oceniany w kontekście uprawnień poselskich. Należy jednak podkreślić, że nie każda czynność wykonywana przez posła będzie miała taki kwalifikowany charakter.

Nie budzi wątpliwości, że co do zasady czynności kwalifikowane jako sprawowanie mandatu, w kontekście immunitetu materialnego, należy uznać za pełnienie mandatu w rozumieniu ustawy wypadkowej. Definiują one minimalny zakres ochrony ubezpieczeniowej w stosunku do posłów. Trzeba jednak wskazać, że zakres działań posła oraz sytuacji, w których się on znajduje, objętych ochroną ubezpieczeniową na podstawie ustawy wypadkowej, jest szerszy niż traktowany jako chroniony immunitetem w świetle Konstytucji i ustawy o wykonywaniu mandatu. Wynika to z innej funkcji immunitetu w porównaniu do celu i istoty ubezpieczeń społecznych, których podstawową funkcją jest zabezpieczenie środków utrzymania ubezpieczonego w sytuacji niemożności świadczenia pracy.

Analizy wymaga objęcie ochroną z tytułu ustawy wypadkowej innych czynności niż wyżej wskazane. Odwołując się do pojęcia pracowniczego wypadku przy pracy, w przypadku posłów lub senatorów należy uznać w odniesieniu do tego rodzaju niepracowniczego wypadku przy pracy, że związek zdarzenia z ubezpieczoną działalnością ma charakter czasowy i miejscowy, tzn. przyczyna zewnętrzna powinna zadziałać na parlamentarzystę w miejscu i w czasie wykonywania czynności kwalifikowanych jako wykonywanie (pełnienie) mandatu. W związku z tym, w kontekście ochrony ubezpieczeniowej ze względu na cel zabezpieczenia społecznego działania posła lub senatora, sytuacje związane z tym statusem powinny być interpretowane relatywnie szeroko, tzn. obejmować nie tylko czynności wynikające wprost ze sprawowanej funkcji, ale również inne, które miały miejsce na obszarze parlamentu lub w innych miejscach, w których poseł może sprawować mandat, np. oczekiwanie na posiedzenie, przerwa w posiedzeniu, spożywanie posiłków. W konsekwencji doznanie przez posła uszczerbku w takiej sytuacji powinno stanowić podstawę do uzyskania świadczeń z ustawy wypadkowej.

W doktrynie reprezentowane jest również stanowisko, że ryzyko ubezpieczenia wypadkowego osób niebędących pracownikami nie obejmuje wypadków pozostających w innym związku niż związek czasowy i miejscowy z wykonywaniem działalności stanowiącej tytuł ubezpieczenia wypadkowego. Nie są objęte ochroną ubezpieczeniową z tytułu tego ubezpieczenia te wypadki osób niebędących pracownikami, które pozostają jedynie w związku funkcjonalnym z wykonywaniem czynności wymienionych w art. 3 ust. 3 pkt 1–14 ustawy wypadkowej (Gersdorf i Gudowska, 2014, komentarz do art. 3). Takie stanowisko jest uzasadnione posłużeniem się przez ustawodawcę zawężającym sformułowaniem „podczas pełnienia mandatu posła lub senatora, pobierającego uposażenie”, a nie sformułowaniem „w związku z pracą”, jak w przypadku pracowniczego wypadku przy pracy, co wskazuje na ograniczenie charakteru związku z wykonywaną działalnością jedynie do

kryterium czasu. W ten sposób podstawowy aspekt rozróżnienia zakresu ochrony dla poszczególnych tytułów został przeniesiony na szczegółowy, i w niektórych przypadkach kazuistyczny, opis w punktach dotyczących poszczególnych tytułów ubezpieczenia (Dziesięciuk, 2015, s. 25). Należy jednak uznać, że ustawodawca uwzględnił w definicji wypadku przy pracy posła lub senatora również związek miejscowy z wykonywaną działalnością, który immanentnie wiąże się z pełnieniem mandatu parlamentarzysty.

Jako wypadek przy pracy posła lub senatora nie będą kwalifikowane urazy lub zgony, które nastąpiły w okresie pełnienia mandatu, ale w sferze spraw prywatnych. Wątpliwości mogą zaistnieć w przypadku czynności, które nie mają charakteru ściśle prywatnego, a są związane z wykonywaniem zadań posła, np. czynny udział w imprezie sportowej, której poseł patronuje, uczestnictwo w pikniku, udział w działaniach, które są organizowane przez klub parlamentarny lub poselski. Należy uznać, że nie jest to działalność wynikająca *sensu stricto* z funkcji parlamentarzysty. Takiego rodzaju działania nie mogą być uznane za wykonywanie (pełnienie) mandatu i w związku z tym nie zasługują na uprzywilejowaną ochronę z tytułu ubezpieczenia wypadkowego. W kontekście zakresu ochrony ubezpieczeniowej warto byłoby odnieść się do reprezentowanego przez SN stanowiska, zgodnie z którym wykonywanie mandatu może następować tylko przy użyciu godziwych metod postępowania (uchwała SN z 16 lutego 1994 r., I KZP 40/93, OSNKW 1994/3–4/18). W przypadku przyjęcia tej wykładni za obowiązującą, w konsekwencji należałoby wyłączyć sytuacje, w których parlamentarzysta posługuje się ww. nagannymi metodami z zakresu ubezpieczenia wypadkowego i potraktować je analogicznie jak przypadek zerwania związku z pracą, tak jak w pracowniczym wypadku przy pracy.

Wydaje się, że przyjęcie tak rygorystycznej interpretacji może budzić wątpliwości. Ze względu na istotę ubezpieczeń społecznych oraz regulacje prawne dotyczące pracowniczego wypadku przy pracy pozbawienie prawa do ochrony ubezpieczeniowej posła lub senatora z tytułu wystąpienia wypadku przy pracy, bazując na ww. wykładni przyjętej przez SN, byłoby zbyt daleko idące. Odnosząc się w tej kwestii do zakresu pojęcia wypadku przy pracowniku należy wskazać, że wyłączenie ochrony ze względu na kryterium „użycia godziwych metod postępowania” w większym stopniu ograniczałoby prawa posła i senatora niż ma to miejsce w przypadku pracowników, w stosunku do których takiego wyłączenia ustawodawca ani judykatura nie przewidują. W świetle ogólnych zasad prawa ubezpieczeń społecznych nie można bowiem przyjąć, że wykonywanie mandatu przy użyciu godziwych metod postępowania stanowi przeniesienie się posła lub senatora do sfery spraw prywatnych, co oznaczałoby generalnie zerwanie związku z pracą.

Konkludując, w odniesieniu do posłów i senatorów w świetle definicji zawartej w ustawie wypadkowej zakres ochrony został ograniczony jedynie do nagłych zdarzeń wywołanych przyczyną zewnętrzną powodujących uraz lub śmierć, które nastąpiły w okresie ubezpieczenia wypadkowego posła lub senatora podczas pełnienia mandatu, ale już nie w związku z jego pełnieniem. Na podstawie przedstawionej wyżej definicji wypadku przy pracy posła

i senatora oraz stanowiska SN można przyjąć tezę, że zakres ochrony w ubezpieczeniu wypadkowym w odniesieniu do posłów i senatorów został uregulowany w sposób niedookreślony, a przez brak sformułowania „w związku z pracą” również nie tak szeroki w porównaniu do wypadku przy pracy pracowników.

Podsumowanie

Wzmocniona ochrona wypadkowa w przypadku działań posłów i senatorów podczas pełnienia mandatu nie została uregulowana w sposób szczegółowy w ustawie wypadkowej. Kwestią wymagającą pogłębionej analizy jest określenie czynności i sytuacji wchodzących w zakres wykonywania (pełnienia) mandatu, z uwzględnieniem

statusu prawnego i zadań tej grupy ubezpieczonych. W tym przypadku ze względu na charakter funkcji posła decydujące znaczenie będą miały przepisy prawa, w szczególności Konstytucji RP i ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora. Należy uznać, że zdefiniowanie pojęcia „sprawowanie mandatu”, w szczególności w odniesieniu do zakresu materialnego immunitetu parlamentarnego, stanowi jedynie bazę do określenia czynności i sytuacji wchodzących w zakres wykonywania (pełnienia) mandatu w świetle ustawy wypadkowej. Zakres ochrony ubezpieczeniowej z tytułu wypadku przy pracy jest bowiem szerszy niż ten określony w kontekście materialnego immunitetu parlamentarnego ze względu na cel ubezpieczeń społecznych, które powinny zabezpieczać skutki utraty zdolności do pracy ubezpieczonych.

Przypisy/Notes

¹ Ustawa konstytucyjna z 17 marca 1995 r. o zmianie ustawy konstytucyjnej o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, DzU z 1995 r. nr 38, poz. 184).

Bibliografia/References

- Bińczycka-Majewska, T. (2007). Ekspertyza w sprawie wypadków przy wykonywaniu mandatu posła i senatora. W: I. Galińska-Rączy (red.), *Status posła, cz. II. Studia Biura Analiz Sejmowych*. Warszawa.
- Banaszak, Z. (2012). *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Warszawa.
- Brol, J. (1991). Świadczenia wypadkowe. W: Cz. Jackowiak (red.), *Rozwój ubezpieczeń społecznych w Polsce*. Wrocław.
- Czeszejko-Sochacki, Z. (1997). *Prawo parlamentarne w Polsce*, Warszawa.
- Dziesięciak, D. (2015). Niektóre problemy związane z pojęciem wypadku przy pracy. W: *Ubezpieczenie społeczne z tytułu wypadków przy pracy*. Warszawa–Toruń.
- Garlicki, L. (2012). *Polskie prawo konstytucyjne*. Warszawa.
- Gersdorf, M. i Gudowska B. (red.). (2014). *Ustawa o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. Komentarz*. Legalis.
- Grajewski, K. (1994). Immunitet materialny członka parlamentu w świetle uregulowań Małej Konstytucji. *Państwo i Prawo*, (5).
- Gudowska, B. (2014). W: J. Strusińska-Żukowska (red.), *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych*. Legalis.
- Janicka, A. (2007). Interpretacja zwrotu „w związku z pełnieniem obowiązków służbowych” w świetle art. 233 § 1 Kodeksu karnego w kontekście uczestnictwa posła w uroczystościach święta 3-go Maja. W: *Status posła, cz. I. Studia Biura Analiz Sejmowych*. Warszawa.
- Lach, D. E., Samol, S. i Ślebzak, K. (2010). *Ustawa o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy. Komentarz*. Warszawa.
- Loga, J. (1981). *Wypadek przy pracy. Pojęcie prawne*. Warszawa.
- Jędrasik-Jankowska, I. (1972). *Wypadek w drodze do pracy i z pracy*. Warszawa.
- Jędrasik-Jankowska, I. (2009). *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*. Warszawa.
- Jończyk, J. (2006). *Prawo zabezpieczenia społecznego*. Kraków.
- Salwa, Z. (2003). Pojęcie wypadku przy pracy. *Praca i Zabezpieczenie Społeczne*, (3).
- Stelina, J. (2015). Możliwość zrzekania się prawa do uposażenia oraz prawo do uposażenia w okresie urlopu od wykonywania obowiązków poselskich. W: I. Galińska-Rączy (red.), *Status posła w opiniach Biura Analiz Sejmowych (2007–2015)*, tom 2, część 1. Warszawa.
- Witoszko, W. (2010). *Jednorazowe odszkodowanie z ubezpieczenia wypadkowego*. Warszawa.
- Zubik, M. (1997). Immunitet parlamentarny w nowej Konstytucji RP. *Państwo i Prawo*, (9).

Dr hab. Magdalena Szczepańska, kierownik Katedry Prawa Ubezpieczeń na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Specjalizuje się w problematyce prawa ubezpieczeń, w szczególności ubezpieczeń na życie i umowy ubezpieczenia, jak również w problematyce ubezpieczeń społecznych. Autorka kilkudziesięciu publikacji z zakresu prawa ubezpieczeń.

Dr hab. Magdalena Szczepańska, PhD with habilitation title in the field of social sciences (law — insurance law), Head of the Chair of Insurance Law (Faculty of Law and Administration, Warsaw University), specializes in insurance law (life insurance and insurance contract law) as well as social insurance, author of several dozen publications on insurance law.